

N. T. R. COLLEGE, SURAT

Manuscripts Library

9KT.

No. ^{Vol.} 575
Ser. 929

Title: *Āśaśchāṣṭama*

929

Ashayeh anirnaye.

2. जा: शैल नि (रुयि: : Title

: Title

• • • • •

: Author

• • •

: Editor

50

• • •

: Year, Vols.

वर्गिकान्तु

...

: Publisher

929

-
-
-

: Remarks

प. आ. श्रीगणेशायनमः अथानेकविवाक्यानि संग्रहादायकेन सं
 ग्रह्यकौशिकादित्योक्तिरिति वाशौचनिर्णयः १ अथपदमंगलार्थं
 २ ग्रंथादौ मंगलाचरणं निर्विघ्नपरिणामादिकारणमिति स्मृतं तैर्विघ्नमान
 त्वादादौ वधपदं दत्तवान् अनेकक्रुषिवाक्यानि संग्रह्यसमाहृत्य आ
 दायग्रंथं कौशिकादित्यः केन लमाशौचनिर्णयमेव लिखति १ आशौ
 चं द्विविधं प्रोक्तं जातकं मृतकं तथा अल्पं चैवाधिकं चेति तत्पुनर्द्विवि
 धं स्मृतं आशौचं जातकं ताशौचं प्रोक्तं द्विविधं मुक्तं तत्पुनः
 अल्पादेकभेदाज्जातकं द्विविधं मृतकमापि द्विविधं स्मृतं पुनस्त
 तेष्टेष्टगर्भापाते चात्मंतुस्तकं तदन्यदधिकं जातं जातिभेदात्तु तम
 तं स्वष्टेष्टपुत्रिकापुत्रिकास्तौ स्वपत्नीगर्भापाते चात्मं जातकं तदन्य
 तस्माच्च जातकं अधिकं तदन्यज्जातकं जातिभेदात्परिमितं विप्राणा
 मेतावदधिकं क्षत्रियाणामेतावदतिस्थितं कुत्रच वदपतिधनाताशौच १
 मन्मथुन्कातदानीमृतकं मन्मथुन्कातदानीमृतकं मन्मथुन्कातदानीमृतकं

बंधुगोत्रमृतौ मृतं संगोत्रनिर्देशं चाल्पं महदन्य तु पूर्ववत् श्रोत्रि
 यानां शिष्यत्वं बंधुगोत्राणां मृतौ मृताशौचं संगोत्रनिर्देशं मृता
 शौचं चाल्पं एतस्मादधिकं भवेत् अत्र संगोत्रशब्देन एकगोत्रमात्र
 मुच्यते संगोत्रशब्देन जातिरुच्यते अत्र निर्देशशब्देन दशाहं तरकाको
 भिधीयते मृतातरा निरस्यति ४ ॥ ॥ यदेकमापि चाथौचं नरपर्याय
 भेदतः पूर्णमस्मात्परस्याल्पमिति भेदमसंग्रहं ॥ असंग्रहं न समीची
 नमित्यर्थः विस्मयमित्याह आशौचं अस्मृशब्दकालं दृष्टव्यमिति ॥ याव
 त्मृतकमस्मृशब्दाभावात् प्राकृज्ज्ञानतः पिता अन्येषां तु संगोत्राणां न
 स्मृशब्देन जायते ॥ मातुर्वाक् स्मृतकमुक्तं जातकं तावदस्मृशब्दाभावात्
 स्नानापूर्वपिता अस्मृशब्दाभावात् अन्येषां संगोत्राणां स्नातीनां जातकं
 अस्मृशब्देनास्तीत्यर्थो भवति जातकं अस्मृशब्दकालमुक्तेदानी
 मृतकं केप्याह मृतकं तु त्रिधा भित्वा यावत्पूर्वशान्तिर्गतिः सर्वे च स्मृ
 शब्दां याति स च यस्तत्पक्षेण ॥ ॥ मृतकं मृताशौचं त्रिधा भित्वा

क. आ त्रिधा भज्ययावत्पूर्वोक्तनिर्गमो भवति तावत्पुत्रादयः सर्वे स्तान् योष्य
 स्पृश्या भवन्ति केनिय्यावदसि संचयं तावदस्पृश्या इति वदति तेषां
 २ मतेपि अस्ति संचयः यावत्पूर्वोक्तनिर्गमो भवति तावदस्पृश्या भवन्तीति सम
 र्धमेवोक्तं इति नवांतरमिति प्रायः उपसमीपे लक्ष्यं तीत्युक्तं दण
 लापवतीत्यर्थः अल्पजातके आशौचं कृत्वा दर्शयति ॥ स्त्रियते चेति
 तद्गृहे जातं पित्रोस्त्रियासरं ॥ पुत्रिकायां पितुर्गृहे प्रसूयते तदा मा
 ता पित्रोस्त्रिदिनमाशौचं भवति जातके अल्पमाशौचं भवेदादाशौचं च का
 लमेव दर्शयति पुत्रितुं तावदल्पमाशौचं दर्शयति ॥ षष्ठे मासि विनियोसः
 प्रसूतिर्गर्भो निर्गमः ॥ अष्टमे मासि बातर्गो निर्गमः प्रसूतिरित्युच्यते पं
 चमे मासि षष्ठे मासातः स्याद्गर्भो निर्गमः चतुर्थीयेषु मासेषु गर्भस्य श्रा
 वणं नुच्यते ॥ पंचमे मासि षष्ठे मासि निर्गमः पात इत्युच्यते आद्येषु
 चतुर्षु मासेषु गर्भो निर्गमश्चावहत्यापि धीयते पंचमे पंच षष्ठे पादि

वसाः पातस्तत्कं मातुरिधं अत अन्येषां पितुश्च त्रिदिनं समं पंच
 मे मासि चोदिवसाः पातस्तत्कं षष्ठे मासि चोदिवसाः मातुरिधं अत
 अन्येषां पितुश्च त्रिदिनं समं अत्र समशब्देन पितुश्च तातीनां न पा
 ताशौचं स्यात् न अधिकभावे नास्तीत्युच्यते ॥ त्रिदिनं त्रिषु मासेषु चतुर्षु
 च ननु त्रिदिनं श्रावे तु मातुरेव स्यात्तातीनां न वै पितुः इदं न तस्य स्पृष्टत्वा
 दुपेक्षितं ११ ॥ नाभिकृतं नतः कर्त्तव्यं शिशोः प्रेतोतिस्तत्कं मातुः पूर्णं
 अन्येषां पितुश्च त्रिदिनं समं ॥ नाभिकृते न तत्कर्त्तव्यं शिशोः प्रेतोतिस्तत्कं
 तत्कं मातुः पूर्णं अन्येषां तातीनां पितुश्च त्रिदिनं समं अत्रापि समशब्दो
 र्थः पूर्वोक्तोऽर्थः १२ ॥ शेषाणां नियतपूर्णा मित्याशंक्यामाह ॥ दाशाहं
 द्वादशाहं च पक्षमासमनुक्रमारं अत्र द्वादशानि विदुः प्रवर्णानां पूर्ण
 स्तत्कं इदं स्पृष्टत्वा न व्याख्यातं विप्राणामेकरात्रं च त्र्यहोरात्रं च
 नासरं त्रिरात्रं चोदिवसाः १३ ॥ विप्राणामेकरात्रं स्तत्कं

आ० तच्छ्राणां त्रिवासरं विप्राणां त्रिरात्रं वेतकश्राणां दशरात्रं येति यत्तन्नोचि
 ३ तं अनेन श्लोकेनावांतरं निरस्तं १४ सर्वेषां पूर्णस्मृतकं दर्शयति किन्तु
 नाभेः शिशोर्मत्तौ मृतस्य प्रसवेपि च मातुश्च शोत्रिणां चैव सर्वेषां पूर्ण
 स्मृतकं किन्तु नाभेः शिशोर्मत्तौ मृतस्य शिशोः प्रसवेपि च चित्रो हस्तीनां
 पूर्णस्मृतकं १५ स्मृतिमध्ये मृतैर्वाकेशा वंसद्यः पराकृतं शावादल्यसमा
 वापि स्मृतिः शावेन शुध्यति जातस्मृतकं मध्ये वाकेश मृतस्य शिवसंवेधिका
 कावैव सद्य एव प्राकृतं निराकृतं मित्यर्थः अत्र सद्यः शावेनाहर्मात्रमुच्य
 ते शावाच्छावाशौ नादल्यसमासमाना स्मृतिः प्रायेण शावेन शावाशौ च
 न शुध्यति १६ स्वभाववद्वस्मृतिस्तु न्यूनं शावं किशोधिनी वद्वसं
 स्यादिनं यत्तु तत्तु न्यूनं न्यूनं च ॥ स्वभाववद्वस्मृतिस्तु न्यूनं शावं वि
 शोधयति स्वभाववद्वस्मृतिस्तु न्यूनं च ॥ स्वभाववद्वस्मृतिस्तु न्यूनं च ॥

दूयत इति १७ स्मृतिमध्ये यदा तुल्यमधिकं वा मृतं तथा शावेन शु
 ध्यते स्मृतिर्निरस्तः शावशोधिनी स्मृतिमध्ये जातस्मृतकं मध्ये यदा जा
 तस्मृतके तुल्यमधिकं वा मृतं तस्मृतकं प्राप्तं तदा मृतशौचेन जातकं शु
 ति स्मृतिः शावशोधिनी निरस्त इति १८ स्मृतिमध्ये यदा स्मृतं पूर्वनिधि
 कमाप्तं तत्र तत्र पूर्वनिधिः स्यादधिकं तु स्वकाकृतः ॥ जातमध्ये यदा
 र्वजातकेन समं वा अल्पं वा जातकं प्राप्तं तत्र पूर्वनिधि जातकेन द्वितीयं जात
 कं शुध्यति द्वितीयं जातकमधिकं चैतत्स्वकाकृतं न शुध्यति १९ रात्रि
 शेषे यदा स्मृतं पूर्वनिधिकमाप्तं तत्र उर्ध्वदिनं पूर्वनिधिमशेषे दिनत्रयं
 यज्जातस्मृतके रात्रिमात्रशेषे सति पूर्वजातकेन तुल्यमधिकं वा जातकं
 प्राप्तं चैतत् पूर्वस्माज्जातकं उर्ध्वदिनं पूर्वस्मृतकं यदा याममात्रशेषं
 उर्ध्वदिनत्रयं भवति इति स्मृतकप्रकरणं शावेपितु यं न्यूनं वा शावं पूर्व
 न शुध्यति अधिकं तु स्वकाकृतं न रात्रिशेषादि पूर्ववत् शावेपितु तके पूर्व

४ अ. मृतकेन तुल्यं वा न्यूनं वा न्येयं यदि प्राप्तं तदा पूर्ववर्णद्वितीयं शुद्धमिति पूर्वस्मा
 दधिकं चेत्स्वकारेण शुध्यति सत्रिशेषादिकं ज्ञातव्यं हि २१ पूर्वशौचे
 नयाशुद्धिस्तृतिनामृतिनां च सा स्तिका मन्निदं हि त्वात्रैतस्य च स्तुता अपि ॥
 स्तुतमेवामन्तिरति ते स्तुतिनः मृतमेवामन्तीति ते स्तुतिनः तेषां स्तुतिनां मृतिनां
 च पूर्वशौचेनो नराशौ च स्यादाशुद्धिरुच्यते सांस्तिके स्तिकां हि त्वा अन्येवामे
 न मृतके अग्निप्रदं प्रैतस्य स्तुतानपि हि त्वा इतरेषामेवैत्यभिप्रायः २२ पूर्वशौचा
 परेणापि पित्रोः पित्रोः शावेन हीतरत आशौचं शुद्धिना यापित्वा पित्रोः शान्तिप्राप्तः
 पूर्वशौचपित्रोः शावेन परेण वा इतरेषां शौचं शुद्धिमाप्नोति पित्रोः शावेन न्यस्माद्वा
 शौचाकुद्धिना प्राप्नोति २३ मात्राभौ च स्यमध्यो चेत्पिता प्रेतत्वमृच्छति ॥ पितु
 र्भरणमास्यपुत्राणां दशरात्रकं ॥ मात्राशौचस्य मध्यो यदि पिता प्रेतत्वमृच्छति
 पितुर्मरणमारभ्य पुत्राणां दशरात्रकं निष्कृतं २४ पित्राशौचस्य मध्यो चेद्य
 दिमाता प्रमीयते दशाहात्पैतकादूर्ध्वमातर्कपाक्षिणीपवेत् पित्राशौच

स्यमध्यो यादिमाता मृता भवति पैतकादृशाहार्धमातर्कमातमृतस्य
 तर्कपाक्षिणीपवेत् पैतकादृशाहार्धमातर्कमातमृतस्य २५ नस्तजं शावविशोधनस्यानुमातर्कं
 पैतकं शुद्धिहेतुः यत्पैतके मातमृतं प्रजाते तत्पैतकस्योपरि पक्षिणी स्यात्
 अथातुगमनं मृतं पतिमनुब्रज्य या नारी च लङ्गता न तत्र पक्षिणी काकी पैत
 कादेव शुध्यति मृतं पतिमनुब्रज्य यदि पत्नी अग्निप्रविशति तत्र पक्षिणी न कर्त्तव्या
 भवति किं तु पितृकादेव शौचाकुध्यति २६ पुत्रान्यो वाग्निदत्तस्य तवते वा
 शुचिस्त्रयोः नवश्राद्धं सविडं न युगपत्समापयेत् तस्या अनुगता य अग्निप्रदः
 पुत्रो वा न्यस्त्रयोः सभावा तैव पित्राशौचेनैव शुध्यति यदि पूर्वस्मिन् दिवसेषु
 रूपस्य मरणं अपस्मिन्ननुगमनं तथामाता पित्रोर्नवश्राद्धं युगपत्समापयेदित्य
 र्थः २७ भर्तुः पित्रादिभिः कुर्याद्भर्तृपत्न्यास्तथैव सापत्यावानपत्यावान
 पत्यावानभेदतः इति गोपिकः सविडीकरणकालेनैव सह कस्य संयोगः केन स
 ह कस्याः संयोग इत्याकांक्षायामाह भर्तुस्तपित्रादिभिः संयोगं कुर्यात् अ
 स्याः भर्तुस्तपित्रादिभिः संयोगेऽपि अपुत्रवती अनुगता अस्याः भर्तुस्तपित्रादिभिः

आशौ पुत्रवती तस्यास्त्रीभिः सह संविं नमिस्तुतं पद्विंशन्मतेपि कुर्यान्नेन
 तप्तर्त्तकायदिमता युवाः स्वभर्त्रैव तस्यापि संसर्गवान्ता युवतिभिर्भर्ता
 ५ रमन्वेति वा तस्याभर्त्ता सपिंडनं स्कुतेवती भर्ता रमन्वेति या सस्यास्त्री
 भिरनुक्रमादिति ह्यष्टत्रिंशन्मते निर्णयः अथ पुत्रवती वा यद्यनुगता त
 स्याः भर्त्रैव सपिंडनं गोभिर्हूमहर्षिस्तु क्त्वात् स्वस्य गोभिरसंयतनित्यभिप्रा
 यवान्वगोबिरत्युक्तवान् २८ कृते पित्रादिसापिंडमात्रादुत्पद्यमाने
 धौ अष्टकादौ तथा मातुः पितृमात्रादिति क्रमात् पित्रादिसापिंडे कृते
 अष्टकादौ तथा मातुः पितृमात्रादिति सहसंयोगः कर्तव्यो भवति २९ पृथ
 चित्समा रो हे त्कदाचिद्भ्रातृणी यदि तस्या एव तथा का कं तसा पित्रात्
 माचरेत् पितुः शौचं न तदा शौचं निवृत्तिः किंतु स्वका क एवैव भिप्रायः
 ३० पित्रोर्भर्तृः कृतावतर्द्दशाह शेषतः शुचिः श्रवणादि दशाहं नमिति य
 नेदसां प्रतं श्रवणादि दशाहं त्वं बहिस्तु श्रवणे मतं पित्रोर्विषय एवैव नम
 था विषये नमथा श्रवणादि दशाहं त्वं दशाहं बहिर्दिग्मरणं कृतं तदा

संमतं एवं प्रकारं मुष्णानं पित्रोर्भर्तृविषय एव भवति अथानंतरं अन्यवि
 षये पितरौ विना अन्येषां विषये अन्यथा प्रकारं मुष्णानं तत्पर्यः ३१ मासत्रये
 त्रिरात्रं स्यात् षण्मासेषां क्षिणीषाक्षिणी भवेत् अहस्तनवनादयः किं उद्धृष्टा
 नेन शुभ्यति दशाहं बहिर्दिग्मरणं नमिति कृतं मासत्रये त्रिरात्रं माशौचं
 भवति न तुर्धमासादिषण्मासपर्यंतं पक्षिणी भवति सप्तममासादि नवममा
 सपर्यंतं अहमात्रं दशमासाद्यंतरं काले स्नानमात्रेण शुद्धिर्भवति ३२
 ताति मृतौ यदा शौचं दशाहं बहिर्दिग्मरणं तदा दशमिदं स्नात्वा देशं तरे शुचिः
 ताति मृतौ ताति मरणं यदा शौचं दशाहं बहिर्दिग्मरणं तदा दशमिदं स्नात्वा देशं तरे शुचिः
 स्यादित्यादि नोक्तं तदिदमेकदेशोक्तं देशांतरेण तु स्नानमात्रेण शुद्धिर्भव
 ति ३३ देशकालादिभेदेपि मातापित्रोर्भर्तृः कृतौ श्रवणादि दशाहं स्या
 निर्देशत्वमिति कृतं दशाहं बहिर्दिग्मरणं तदा देशकालादिभेदेपि मातापित्रो
 र्भर्तृः कृतौ सत्यां श्रवणादि दशाहं माशौचं भवति ३४ देशकालादिभेदेपि
 यति भाषाभेदो महानद्याव्यवधानमुदादिना त्रिरात्रं जनदं वा प्र

आशौ. त्येकं देशभेदकाः भावते दानुयदा विद्यते सेपि देशभेदतः महानद्याम्
 ६ वधानं यत्र सोपि ३५ महानद्याः दृश्यन्ति कावेरी तुंगभद्रा च कुष्मावती
 जगती तमी भागीरथीति विख्याता पंचगंगाः प्रकीर्तिताः अत्रोक्तं नदीषु म
 हकुक्षोस्ति अन्त्यास्तमहकुक्षोदास्ति अथवा द्विजाय वधानं अद्विशब्द
 स्यात्कोके मुख्यपर्वताः अथ साम्ये अनेनां पर्वतशब्दोदास्ति त्रिंशद्योज
 नहरं वा प्रत्येकं देशभेदका इत्यर्थः ३६ मृगः सपत्न्या वृत्ताया वा वसुं
 वसुं च यद् एवमौरसपुत्रोऽपनीतो यदि त्वसौ निर्देशो देशान्तरे विना
 तुः सपत्न्या च तायां तस्या मा वसुं वसुं तावत् अहमौरसो वसुं भवति औ
 रसपुत्र उपनीतश्चेत्तस्मिन् येन मेव भवति ३७ अथ त्व उपनीतश्चेत्ति
 र्देशोऽस्मान्तशुनिः सदशोऽपतः शुद्धिः सदशोऽपेव कथ्यते अमानंतर
 औ रसपुत्रोऽपनीतश्चेत्ति र्देशो निर्गतदृष्टाक आशौ चेत्तानमात्रेण शुद्धि
 र्भवति सदशोऽपे १ शुद्धिः सदशोऽन्तरश्चोकेन कथ्यते ३८ यत्रोपनय

नासुर्वपुत्रः त्रेतल्लमिकति आशौ च त्रिदिनं तन्मातापित्रोः समंतथा
 जन्माद्युपनयनपर्वतं पुत्रो यदि मृतस्यान्तत्रापि मातृपित्रोः स्त्रिदिनमा
 शौ च मातापित्रोराशौ च भेदो न विद्यते इत्यभिप्रायेण सममित्युक्तं ३९
 आदंतजन्मनः सद्य आचूडानौ शिकी सृता त्रिरात्र उपनीते प्राक् इति
 भेदोऽस्ति गोत्रिणां जन्मादिदंतजननपर्वतं सद्य पशुशुद्धिर्भवति दंतजनेना
 दिचौलपर्वतं नैशिकी अशुचिर्भवति उपनयनात्पूर्वं आशौ च भवतीति भे
 दोऽस्ति गोत्रिणामिति विज्ञेयं ४० चोक्तं न क्रियते यस्य स्वकाळे तन्मृताव
 पि चतुर्थवर्षमारभ्य त्रिदिनं गोत्रिणां समं यस्य शिशोश्चोक्तं न क्रियते नौ
 लकाळे तस्य मृतावपि चोक्तं भावे पि चतुर्थवर्षमारभ्य त्रिदिनं गोत्रिणां त्रिदि
 नं समं पित्रोर्जातीनां त्रिदिनं सममित्यभिप्रायः ४१ त्रितीये प्रथमे वा
 चोक्तं यदि कृतं भवेत् चोक्तं प्रभृतिसर्वेषां गोत्रिणां त्रिदिनं समं त्रिती
 ये प्रथमे वा चेद्विशोश्चोक्तं यदि कृतं भवेत् चोक्तं मारभ्य सर्वेषां शा
 तीनां पित्रोश्च त्रिदिनं सममित्यभिप्रायः ४२ अथ पुत्री मृता चेत्

आशौ मातापित्रोः स्मृतं समं अवस्थासिद्धमाश्रित्य गोत्रिणामन्यायाः स्मृतं अथ
 ७ शब्दस्यानंतं समं पुत्रिकाचेदेनं पुत्रमृतनन्मातापित्रोः स्त्रिदिनमाशौचं
 भवति शातीनामवस्थासिद्धमाश्रित्य प्रकारान्तरमुक्तं ८३ आचौल्लक्षणा
 सद्यस्मदूर्ध्वमहरेव तु चतुर्थवर्षमारभ्य चोलाभावेऽप्यहस्ममं जन्माद्या
 चोलास्य घटवशातीनां शुद्धिर्भवति तदूर्ध्वचोलादूर्ध्वमहरेवाहोरात्रमाशौ
 चं भवेति चोलाभावेऽपि चतुर्थवर्षमारभ्याहोराशौचं मूलस्थाहः शब्दमा
 स्थानि आशौचमिति पित्रोर्गोत्रिणां सममाशौचं स्मृतं ८४ कन्याशौचं
 विवाहोर्ध्वं पितुर्गोत्रेन विद्यते विवाहात्प्राग् गण्डं पुत्रिणोरुप
 मिति स्थितिः पुत्रिकाशौचं विवाहोर्ध्वं पितृकुलेन विद्यते शातीनां कुले
 न विद्यते विवाहात्पूर्वमपि इदमाशौचं पित्रोरुपमात्रं वर्तते इत्यभिप्रायः ८५
 ॥ ॥ इति षडशीलौ सगोत्राशौचप्रकरणम् ॥ यत्र तद्वाहिता कन्यापितृ
 गेहे प्रमीयते पित्रोः स्त्रिदिनमन्येषां बाहरित्येकं कुत्रिरे यत्र विवाहिता ७
 पितृ गेहे प्रमीयते तत्र पित्रोः स्त्रिदिनमाशौचमन्येषां शातीनां बाहरि

उक्तकन्यायाः पितामहपितृव्यादिभरणे स्नानमेव ६५ अधर्मा संधा

मेक उच्यते ८६ पितृगेहादतो न्यत्र यदि कन्या प्रमीयते पक्षिणी
 तत्र पित्रोः स्थानान्मेषामिति निश्चयः पितृगेहादतो न्यत्र यदि कन्या
 मृता भवति तत्र पित्रोः राशौचं पक्षिणी भवेत् अन्येषां शातीनां न वि
 द्यते इत्यर्थः ८७ पुत्रीगेहेऽथवा न्यत्र पितरौ प्रमृते यदि पुत्र्या स्त्रि
 दिनमाशौचं दशाहोर्ध्वं तरे भवेत् पुत्रीगेहे न्यत्र वा देशे प्रमृता स्यातां
 पुत्र्या स्त्रिदिनमाशौचमिति निश्चयः ८८ भागिनी निलये भ्राता मृत
 श्वेन तस्मत्तं भागिन्या स्त्रिदिनं प्रोक्तं न तु स्यात् भागिनी पतेः भागिनीगे
 हे भ्राता मृत श्वेन दाम् तस्मत्तं भागिन्या स्त्रिदिनमुक्तं भागिनी पतेः स्मृ
 तं नैव हि ८९ एवं भ्रातृगृहे यत्र भागिनी चेद्विपद्यते भ्रातुः स्त्रिदिनमा
 शौचं भ्रातृपत्न्या स्मृतं नैव हि स्पष्टमेव ९० अथान्यत्र मृतो भ्राता
 भागिनी वा विपद्यते भागिन्याः पक्षिणी तत्र भ्रातुश्चाशौचमिष्यते स्व
 गेहादप्यत्र भ्राता मृतो भागिनी वा मृता तयोः पक्षिणी आशौचं त्वमिष्य
 ते ९१ एनं पित्रोर्भागिन्यौ ये ये पितामहयोः स्नानं ये मातामहयोश्चैव

आ भगिन्यौ तस्य ज्ञाश्रया मातुः काः स्वस्य पुत्रेभ्यः पत्न्यश्चैवां प्रजास्तथा
 मातुः श्रौतसर्वेषु पक्षिणी स्वर्गहेत्यहं पित्रोर्भगिन्यौ ये पितामहयो
 स्तथा ये पितामहयोर्भगिन्यौ तयोः प्रजाश्रयाः स्वस्य मातुः कश्चियेपि
 पित्रोर्भानुका स्तेषां पत्न्यश्च प्रजाश्रय पत्नी मातुः कतरश्चेति अत्र सर्वे
 पुनश्च पक्षिणी स्वर्गहेत्यहं मातुः च निष्ठा ५२ श्वश्रुश्च भुर
 जामातुः दौहित्रविपदि स्मृतं स्वर्गहेत्यहं तुल्यं पक्षिण्येव परत्र तु
 श्वश्रुश्च भुरजामातुः दौहितमरणे स्वर्गहेत्यहं ये तेषां सर्वेषां समं प
 रत्र तु पक्षिण्येवेति निश्चयः ५३ मातामहे च तत्पत्न्यां आचार्ये च त्रिवा
 परत्र तु पक्षिण्येवेति निश्चयः ५४ मातामहे च तत्पत्न्यां आचार्ये च त्रिवा
 माचार्ये स्वर्गहेति वासरं परत्र तु पक्षिणी ॥ रुद्रित्विति असमीपस्थमे
 काहं सन्निधौ तु ग्रहमेव ५४ गुरुशिष्यसहध्यायि मित्रश्रोत्रियति
 र्गमे दूरे ह पक्षिणी कार्यसमीपे श्रोत्रिये ग्रहं ५५ अनन्यशौचिना

मश्वरतद्गृहे निवसेद्यदि असंगोत्रे पितृकोत्रैः समताशौचं भवेत्
 ५६ असंगोत्रमपि प्रेतं दाहयेद्यः कथंचन सन्नाभिगोत्रिभिस्तुल्यमाशौ
 चमुनिभिस्तुल्यं असंगोत्रेन यः कथंचन दाहयेत् यदि वा दाहयेत् स
 च दाहकोपि गोत्रिभिर्ज्ञातिभिस्तुल्यमाशौची भवेत् इति मुनिभिः स्मृतः ५७
 अंतर्दिग्गृहाहं तु शेषतः शुचयो खिलाः बहिर्दिग्गृहाहं तु दाह्यादि त्रिदिनं
 समं मरणदिवसे अमंत्रिकग्निना दग्ध्वा दद्यात्तद्वत्तु यद्विपुनर्दहनं भवे
 त् तदा दद्यात्तद्वत्तु अस्त्रिकाः सर्वे स्नानयः शुद्धाः भवन्ति यदा दद्यात्तदा
 हिर्विपुनर्दहनं तदा दहनदिनमाशौचं त्रिदिनमाशौचं कर्तुं श्रुतातीनां च
 सममितस्तु चित्तं सममित्युक्तं ५८ प्राग्राशौचं ग्रहाभावे पूर्वमाशौचं ग्र
 हणाभावे स्नातीनां त्रिदिनं समं प्राग्रहं त्रिदिनं कर्तुं न्येषां तु न विद्यते ॥
 प्राग्राशौचं ग्रहाभावे पूर्वमाशौचं ग्रहणाभावे पुनर्दहनादि स्नातीनां त्रिदि
 नं प्राग्रहणे विवर्तुस्त्रिदिनमाशौचं स्नातीनां तु न विद्यते ५९ आशौचं

(आ. स्पग्रहं येषां पूर्वनाभ्यनुगोत्रिणां अनेकादांतरेयेदिदाहादित्रिदिनं
 समं गोत्रिणामाशौचस्यग्रहणं मासश्च अनेकांतरेयेसत्यविदहन्
 ९ दिनादित्रिदिनं कर्तुं श्रौत्रिदिनं च समं ६० प्रायश्रुणां तु नैव स्यात्कर्तुः
 स्नातितयापि च कर्त्तव्येन नमः पूर्वगृहे पूर्णं तथोदितं पूर्वमाशौच
 ग्राहिणां शास्तीनां पुनर्दहनकाळे आशौचं न विद्यते तदपि च पूर्वगृहे
 पिकर्तुं स्त्रिदिनमाशौचं विद्यते कर्त्तव्यदितनयः यदि पूर्वमाशौचग्रह
 णभावे पुनर्दहनदिनादि पूर्वमाशौचं तथोदितमुक्तं ६१ इति षडशीतो
 सगोत्रवर्णशौचप्रकरणं ॥ उत्तमाधमसापि ज्येजनने मृतकैश्च उज्ज्वि
 माशौचमानं यत्तावदेव द्वयोरपि उत्तमाधमज्ञातित्वे तत्र ज्ञातकौ मृत
 केपि वा उत्तमाशौचपरिमाणं यत्तद्वयोरपि तावदेवाशौचं परिमाणं ६२
 अत्र द्वाभ्यां श्रद्धास्तु षोडशवत्सरात्परं मृत्युं समधिगच्छेन्मासा
 कुड्यंति वंधवाः ॥ अविवाहितश्च षोडशवत्सरात्परं मृत्युं प्राप्नुयात्

तस्य बांधवा मासा कुड्यंति तस्य श्रद्धास्तु षोडशवत्सरात्परं मृत्युं समधिगच्छेन्मासा
 ६३ स्वामिशौचेन दास्याद्यास्तु श्यामासा शुक्रमस्तु योग्यास्तु मासतोदा
 स्तीस्तु तीचेस्तु श्यतामियास्तु स्वामिशौचेनैव दास्याद्याः स्मृश्याभवन्ति
 मासा शुक्रमस्तु योग्यास्तु दासीयदि स्तुतिका भवति मासास्तु श्याभव
 ति ६४ अनुलोमाश्रितायास्तु भार्यायाः प्रसवे मृतौ तथा नौरसपुत्रस्य
 समीपे त्रिदिना कुडिचिः अनुलोमाश्रिताभार्या कीदृशी ब्राह्मणस्य द्वा
 त्रिज्जा ॥ राहो वैश्यजा ॥ विशः शूद्रजा शूद्रस्य तन्मृतजा अन्तर्लोमाश्रि
 ताभार्यायाः प्रसवे मृतौ तथा नौरसपुत्रस्य अतनुमवस्य मृतौ न समी
 पे त्रिदिना कुडिर्भवति ६५ अन्यत्र तु दिनादप्यल्पपूर्वपत्न्यादिनत्रया
 तरे वैजिकादीपसंबंधादनुसंधादप्यंमहं अन्यत्र तु दिना कुडिर्भवति
 इदं वाक्यं पूर्वोक्तं लोकाधिशेषं अन्यत्र पूर्वपत्न्याः प्रसुतौ अस्यामृतौ
 च तत्पुत्रमृतौ दिनत्रया कुडिर्भवति अन्यः पूर्वो मस्यासा अन्यपूर्वो

आ. साचासौपलीचअन्यपूर्वपलीतस्याः बीजसंबंधेवैजिकंतद्वैजिकासं
 १० बंधादध्याशौचं त्रिदिनेमवुरध्यात् अनुवृत्तंभवति ५५ अन्यपूर्वपली
 रुद्रासुत्रिदिनाकुट्टिरिष्यते तास्वेवंनान्यप्रायश्चित्तपंचांगेनविशुद्धं न
 तिअन्माःपूर्वेयासाताअन्यपूर्वपलीअवसुद्राश्रितासुदिनत्रमाकुट्टि
 र्भवति तास्वेनन्यपूर्वपलीरुद्रासुजातस्तत्कर्ममृतस्तत्कर्मपचाहमाशौ
 चंभवति ५७ व्यभिचारादहीनेनजायेनासौत्रियेतवा त्रिदिनेकतुरेव
 स्यात्सुविडानांतुनेष्टं अहीनेस्ववर्णेननेसमः अभिक्रोधिवा अनेनपु
 र्वेणव्यभिचारात्संभूतेजातकर्मवामस्तत्कर्मवामाशौचंत्रिदिनेकतुरेवभव
 त् सपीडानांज्ञातानांतु ईष्टंस्तत्कर्मतुनविद्यतेइत्यर्थः ५८ स्वाध्या
 यजपहोमादीनाशौचंवीवर्जयेत्तदा संध्यांमुमनस्तुक्रियात्तुअर्घ्यामात्रं
 समंत्रकं स्पष्टमेतत् ५७ अशुचीनांनराणांतुद्रव्याण्याप्यशुचीनिह
 तास्मान्नान्यपिब्रह्मानि श्रुचीनामितिनिर्णयः दृढमपिस्पष्टं ७० इति १०
 षडशीतौसंकराशौचप्रकरणं ॥ ॥ क्षीराज्यदधितक्रावुतिकपुष्प

पेलंगुडं केशोकाक्षौषधंभूतंग्राह्यंस्यात्स्वाम्यनुज्ञया एतामपक्वद्र
 व्याणिअशुचीनामपिपदार्थस्वाम्यनुज्ञयासंभवतीतिग्राह्याणीत्यापिज्ञा
 यः ७१ संसर्गाद्यस्यकाशौचंयस्यातिक्रांतकाळजं तदीयस्यपदार्थस्य
 नाशौचंविद्यतेकचित् संसर्गादहंसंसर्गादन्यत्राशौचंयस्यातिक्रांतका
 लजं तदीयस्यपदार्थस्यआशौचंकनिनविद्यते ७२ वानप्रस्थयतिब्र
 ह्मचारिणःउच्यस्मत्ताः इतरेपिसमारब्धप्रयोगास्तुचयःसदा गृहस्था
 अधिउपक्रांतकर्मणः ७३ सूतकात्रासमारब्धमनेकाहंतुपद्रुतंका
 धिकंतत्प्रकुर्वीतनतुदानार्चनंजपं ७४ सूतकाहेषुयत्किंचिद्विद्वानाद्यत
 रित्वत्तं सूतकानंतरेत्वद्वितत्कर्तव्यमंतर्दिजेः ७५ अनारब्धेपिशोत्वा
 दौतत्कालेकक्षमेस्तति सद्योभ्रशयत्कुटुबार्थेप्रायश्चित्तेतथापिद त
 त्कालेकक्षमे तत्कालएवसमर्थंशांत्यादौपूर्वमन्वारब्धेपिसद्यएवमनश्य
 त्कुटुबरक्षणाथप्रायश्चित्तेतथाआपदि एकस्तत्कर्मपेविकर्तव्यानि
 ७६ प्रत्येकार्यनिरुक्तानांकथितानांचपैतके क्षमिरक्षणाकृत्येमु राज्ञा

आ.

निषितस्य च प्रेतकर्मकरिष्यति संकल्पितानां पैतृक कर्मणि नि
मंत्रितानां राक्षाभरणकृत्येषु राजनिष्ठपुरुषस्यापि सततं कर्म कर्तव्यं
पु आशौचं न विद्यते ७७ तथा कर्मविपाकेषु न ज्ञेयानामयस्य च जन्म
भूतिपापानां निरासे न मरिष्यतः ७८ प्रेतकार्यधिकारार्थं कर्मप्यपि
च पैतृके ७९ उक्तातिवैतरिण्योश्च दाने प्रेताङ्गित्वेपि ७९ एवं विधानां
नान्येषां नाशौचं न च स्नानं कर्तव्यं नान्ये कर्मणि युथाप्युप्यस्तथैव
सः ८० सकर्तव्यथा शुद्धस्तथैव न वीतकामतो दुर्मतः कश्चिन्ननीतः क्वी
वद्वत्ता तौ न तौ तस्य गोत्राणां नाशौचं नैव तं ८१ प्रारभोवरणं य
हो संकल्पेन तस्य त्रयोः नादीमुखं विवाहादौ श्राद्धे पाकपरिक्रिया व्रतादि
केशांतिकर्मणि विवाहादिके प्राप्ते आशौचं न विद्यते इत्युक्तं पूर्वेषां कर्मणां
प्रारभो इत्युक्तं प्राप्ते ग्रहयज्ञे च त्विग्वरणं आरभ्य व्रतसत्रयोः संकल्पः प्रा
प्तो विवाहकर्मणि नादीमुखं श्राद्धे पाकपरिक्रिया प्रारभो इति ८२ स्नाती
नान्मरणे ब्रह्मचारिणां नास्त्यशौचता अतस्ति को दकं तेषां न दधुर्बल
चारिणः मातापित्रोर्मतौ ब्रह्मचारिणामप्यशौचता पितृभ्यामापितैस्त

२९

स्नादेव मेव लोदकं मातापित्रोर्मरणं ब्रह्मचारिणामप्यस्त्येवाशौच
ता तस्मात्कारणाद्ब्रह्मचारिभिः पितृभ्यां लोदकं दधेयमेव ८४ स्ना
चारोपि न येन प्रष्टापतिता येन दधिताः दधेयं न दधुर्दकं ते पितृभ्यां प्यचेन नै
व हि ८५ अस्नानपोजिनो ये च ये च होमविवाजिताः नास्तिकाः किं भविष्य
तस्तेषां भस्मात्सतकं लोकांतरे किं भविष्यतीति येन दति किं भविष्यत
एव क्व नास्तिकाः ८६ अस्नात्वा अप्यङ्गना च अदत्त्वा यस्तदुज्जते एनं
विधाय विप्रस्य भस्मात्सतकं न वेत्तं माधिनस्य कर्तव्यं श्राद्धं गृह्य
स्तस्य सर्वदा क्रियाहीनस्य सर्वस्य स्त्रीजितस्य निशेषतः व्यसनेनाभि
भूतस्य पराधीनस्य निशेषः १२ क्ताश्च कुनिहिनस्य भस्मात्सतकं न वे
त् ८७ षडशीतिरयं भस्मावच्छेदकनिबन्धनात् कौशिकादित्य
बन्धत्वा कौशिकादित्य इत्यपि इत्याशौचप्रकरणं बालस्त्वतर्द्धा
हेतुप्रेतत्वं यदि गच्छति सद्यः वा विशुद्धिस्त्या सर्वेषां च मतं न वेत्तं मृतानां
मुपतीतिः प्राक् मुक्तये निष्ठुमुष्टये केशादिभिरभ्यर्च्य कृष्णे संकर्म

मिथ्यार्थः चित्तपुत्र्योः स्वस्वपर्वान्नोपनिग्नोश्चपरस्परं अनेकांकांत
राहेतुपक्षिणीनैवहीयते १ इतिषडशीत्याशौचप्रकरणं॥
अस्याउपपत्तिः

929